

els tres volums i escaig dels *Acta Aragonensia* de Heinrich Finke, quanta documentació escrita en llengua catalana hi ha datada abans del primer de gener del 1301, en què començava el segle XIV i quanta en aragonès

Diré, per acabar la present presentació, que el text llatí, transcrit del manuscrit *lat.* 16089 de la Bibliothèque Nationale de França a París, es llegeix sense entrebancs i que, doncs, la present edició també participa si no de la 'nobilitas animi', si de la 'nobilitas textus'. Benvinguda!

Josep Pernau

Josep AMENGUAL I BATLE, *El bisbe ermità de Miramar, Jaume Badia, exponent del lul·lisme mallorquí del segle XIV* (Publicacions del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca, núm. 45), Palma de Mallorca 2011, 60 pp.

Crec no equivocar-me si considero que aquest escrit de l'amic Amengual és destinat a omplir (o, almenys, a començar d'omplir) el buit, que durant els cent-cinquanta anys, que van del 1299 al 1450, trobem a les Illes Balears en relació al lul·lisme, car, després que el nostre polígraf abandonà París a mitjan estiu del 1299 corrent a Mallorca perquè havia rebudes males notícies sobre el futur que ell podia esperar de l'escola per a missioners de Miramar i ell tallà en sec, sense acabar-lo, el *De principiis philosophie complexae*, "praeoccupatus per Studium Arabicum", tal com confessa ell mateix en el colofó del llibre esmentat, en convèncer-se que ell no podia fer res d'eficaç a fi de salvar el dit 'studium', marxà de Mallorca i no hi tornà a posar els peus fins passats deu anys en què s'hi féu present per acomiadar-se dels seus, fer testament i deixar ben clar allò que calia fer amb tota la seva producció bibliogràfica

L'amic Amengual ha considerat que el camí per a omplir aquell segle i mig era el de conèixer i aplegar sobretot en les monografies dedicades a la majoria de poblacions mallorquines, les notícies ben documentades sobre els ermitans (i ermitanes) que aquells decennis habitaven les capelles dels tocoms muntanyencs sobretot de l'illa de Mallorca; d'un parell d'ells consta que posseïen el *Llibre de contemplació* (fra Jaume Canet i fra Nicolau Torrella: 29-30) i això vol dir que uns quants d'altres, dels quals no tenim notícia, també l'havien volgut posseir. La gran prova, però, d'una existència i presència somorta, però vigorosa, del lul·lisme a Mallorca, fou l'evangelització i primer establiment de l'Església a les Illes Afortunades a mitjan segle XIV per obra bàsicament de missioners lul·listes mallorquins (27); ja sabem que el resultat d'aquell treball pacífic fou capolat per la invasió bèl·lica a les Canàries des del regne de Castella a finals d'aquell segle.

Potser la dispersió de les ermites per les muntanyes mallorquines fou en part causa de la dificultat de veure el lul·lisme mallorquí com un conjunt, tant aleshores com ara, dificultat que potser es manifesta en una valoració com la següent: "cau dins la probabilitat que aquella comunitat de tretze ermitans... es fessin escàpols a la repressió que patien a Mallorca els espirituals en temps de Jaume III, fins que la seva situació va canviar al llarg del regnat de Pere III" (28). No sé si tots els possibles lectors recorden que Jaume III era un rei de la dinastia feudal de Mallorca i Pere III era el rei sobirà de tots els regnes i terres de la dinastia de Barcelona.

Amb el parell de línies acabades de transcriure l'autor ha col·locat l'índex de la seva mà en un problema que ni el mateix mestre Ramon no s'atreví a tocar i per això la seva *Vita coetanea* deixà aquests anys en blanc. Un dels grans problemes en la biografia de Ramon Llull és aquest: "Què havia passat en la relació de mestre Ramon amb la Casa de Mallorca que, havent començat de forma plenament satisfactòria fins al cofoisme els anys immediatament posteriors al *Llibre de contemplació*, les coses a l'estiu del 1299 es presentessin tan malament que trobant-se Llull a París, ell temés per la supervivència del 'Studium Arabicum' i saltés com esperitat a Barcelona i a Mallorca, sense que li fos possible de parar la sentència de mort contra Miramar?"

I Amengual en certifica la defunció en afirmar que “el 1300, l'ermita [Trinitat de Miramar] havia retornat a la propietat del monestir de La Real, després que es va suspendre l'experiència lul·liana de l'escola de llengües per a la missió” (50). D'on vingué la suspensió?

Em permetré d'exposar la hipòtesi de treball, a què he arribat després d'haver-me trobat cara a cara amb Ramon Llull a París al bell mig del l'estiu del 1299. Ell hi havia arribat cap a les darreries del 1297 i la seva producció bibliogràfica seguí el ritme normal, gairebé de títol per mes, fins al bell mig de l'estiu del 1299, en què el *Principia philosophie complexa* és tallat pel mig i deixat incomplet perquè l'autor ‘preoccupatus per Studium Arabicum’ marxà esperitat de París camí de Barcelona i de Mallorca, on ja no pogué fer res a fi de salvar l'escola per a missioners de Miramar. Què havia succeït en la relació, al començament de l'activitat literària lul·liana tan galejada per la casa reial de Mallorca, entre el nostre polígraf i Jaume II, rei feudal de la primera de les Illes? Quelcom devia haver succeït perquè a primers de gener del mateix 1299, el rei mallorquí, en trobar-se altre cop a les mans el poder real i reial damunt les tres illes, que li havia posat el nostre Jaume II, i damunt la Val d'Aran, jurídicament per encàrrec temporal del papa, però políticament per transferència de la Casa de França, Jaume II de Mallorca (dic), havia pujat a París a parlar amb el rei i el consell reial francesos, tant del retorn de les illes com de l'autoritat damunt la Val d'Aran que ostentaria fins al 1313. Per enlloc no s'ha dit que en aquell moment hivernal hi hagués a París un contacte entre Ramon Llull i el seu rei; si, en canvi, ja en el Regne de Mallorca, hi hagué trobada entre els dos a l'estiu/tardor del mateix any 1299, però no sembla que fos gaire agradable, atès que Llull no hi conseguí l'indult per a la supervivència de Miramar, que immediatament ja constaria propietat del monestir cistercenc de La Real. La ‘sentència de mort’, si no m'erro, i segons tinc entès fou aplicada en algun altre cas, consistia a fer desaparèixer aquelles institucions que, a judici del rei feudal mallorquí, havien col·laborat en l'illa amb els reis sobirans de la Casa de Barcelona, durant els anys que aquesta mantingué la recuperada sobirania directa damunt la part insular del ‘Regne de Mallorca’. D'ací vingué la mort de Miramar en tant que escola de formació de missioners.

Només tinc resposta hipotètica per a una pregunta: la de com sabé Ramon Llull a París en ple estiu del 1299, que Miramar, és a dir, el ‘Studium Arabicum’, estava condemnat a mort i que “tost, tost e ben tost” per dit-ho amb frase famosa de sant Vicent Ferrer, la sentència seria executada? Molt senzill: per mestre Arnau de Vilanova, que per la primavera d'aquell any havia estat nomenat pel nostre Jaume II ambaixador davant el rei de França, havia marxat de Barcelona o d'algun lloc de la corona, la primera quinzena de juliol sempre del 1299, i, fent camí, hauria passat per Perpinyà o per Montpeller a fi d'entrevistar-se amb el rei de Mallorca, el qual l'hauria informat no sols d'extrems que feien referència a la seva ambaixada, ans també, ell mateix o algun cortesà, de les novetats que la nova sobirania del rei feudal de Mallorca tenia la intenció d'introduir en general i en concret a Miramar.

En aquell centenar d'anys que van de mitjan segle XIV a mitjan segle XV, el lul·lisme mallorquí no sols tingué el favor reial, ans encara la noblesa començà a manifestar-se pro lul·liana: els Tagamanent sembla que ho deixaren entendre amb claredat, a diferència dels Puigdorfla, més favorables a posicions contràries. Si tot allò que precedeix és dit com a hipòtesi, no cal dir que aquesta incursió a les altures nobiliàries i a llur possible influx en l'eremitisme mallorquí dels segles XIV-XV, és totalment sotmesa a possibles informacions futures. I cal tenir en compte que aquest és un tema, en el qual la precisió no és gens fàcil, quan el mateix autor ens avisa que hi podem trobar “connotacions espirituals inspirades en Ramon Llull o, almenys, en la mateixa vena d'espiritualitat” (40).

Les darreres pàgines són dedicades a la figura d'aquell “fra Jaume Badia, franciscà menor, bisbe i ermità de Miramar” (57), on, malgrat les vicissituds d'entorn el 1299-1300, que ja coneixem perquè ens hi acabem de referir, “no sembla que l'empremta de Llull hi desaparegués” (50). Era bisbe d'una desconeguda seu “Trilliensis [no seria “Tulliensis”: és a dir, aquella: “Pars terrae ultima, Tulle”]” (52-53) i el 1376 els monjos de La Real cediren Miramar al dit bisbe (51), cessió confirmada el 1383; aquesta és la darrera data en què és documentat (54); ell

representa l'únic cas en què a Mallorca un bisbe "ha menat vida ermitana en el més pur estil lul·lià" (*ibid.*), fent realitat aquell somni del *Blanquerna*, el de fer retirar un bisbe a vida ermitana (57).

L'amic Amengual es pregunta, per acabar, quina fou la repercussió d'aquesta línia d'espiritualitat lul·liana en la vida dels fidels de curs normal i ens informa que té ja aplegats un cert nombre de testaments, que li permetran de descobrir-ho. Esperem amb candeletes que prest ens pugui posar a les mans el resultat del futur estudi.

Josep Perarnau

El saber i les llengües vernacles a l'època de Lluï i Eiximenis. Estudis ICREA sobre vernacularització.

Edició de Anna ALBERNI, Lola BADIA, Lluís CIFUENTES, Alexander FIDORA (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 170), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 2012, 404 pp.

"Vernacularització": no sé si qualsevol país d'Europa, però, sí, almenys els del seu Occident, culturalment pastats dins l'antic Imperi Romà i presidits per la llengua llatina fins als principis del segle XIX, han passat per una etapa de 'vernacularització', amb els seus "processos de professionalització i d'institucionalització que caracteritzen la societat medieval" (14). Era massa important la força de la llengua popular (del 'romanç') com perquè la vida cultural de tota una societat es desplegués en la seva totalitat valent-se només del llatí. No crec que hi pugui haver cap dubte que la vida del poble senzill (i del no tan senzill), seguí transmetent els seus coneixements bàsics, que eren els de tota la vida i de totes les concrecions de la vida, de forma 'vernacularitzada': hom seguí transmetent dins la família, sobretot a l'hivern a la vora del foc, els coneixements necessaris per regar els horts, coure el pa, conviure amb els veïns, preparar els àpats, acollir els nadons i enterrar els morts, de viva veu, tenint, però ben clar que aquesta 'viva veu' transmetia nombre de coneixements necessaris per a la continuïtat de les societats.

Suposada l'existència d'aquest gruix bàsic de coneixements teòrics indispensables per a la vida de qualsevol ciutadà, es movia ràpidament en aquells moments del pas del segle XIII al XIV i creixia la quantitat de coneixements nous proporcionats pels recercadors tant en els camps de les ciències de la naturalesa com en el de l'especulació teòrica, amb la consegüent vernacularització, que en el camps de les ciències donarà, per exemple, els coneguts *Regiments de sanitat*, i en el camp de la teoria especulativa, obres com el *Miroir des simples âmes* de Marguerite Porète i més d'un dels opuscles de mestre Arnau de Vilanova com la *Lliçó de Narbona* o l'*Alia Informatio begunorum.*, sense oblidar els títols d'alquímia i ciències ocultes, com el *Llibre de puritats*, presentat en aquest mateix llibre pel prof. Sebastià Giral.

Comprenc que la prof. Michela Pereira s'hagi decidit a aprofitar l'existència d'un moviment actual d'atenció a les 'vernacularitzacions' particulars medievals, tant en la seva singularitat com en llur conjunt, a fi de presentar el 'cas' de Ramon Llull i la seva obra escrita en català, com si hagués estat la reelaboració en llengua catalana de temes ja exposats en la llengua sàvia, pròpia dels que havien seguit estudis universitaris de filosofia i teologia. Dic que comprenc perfectament, i casos com el de la *Logica nova*, obra filosòfica 'vernacularitzada' del llatí al català, li donaria la raó i no seria l'única.

Però si prenem de Llull no pas allò que pot ésser genèric, perquè també es troba en d'altres, ans allò que li és propi i exclusiu, aleshores confesso que no acabo de veure que el nostre gran polígraf pugui ésser col·locat en el camp de les 'vernacularitzacions', perquè l'art és una invenció sense precedent tant en català com en llatí com en àrab, perquè és l'elaboració d'una teologia metafísica, tan acceptable per a un sarraí com per a un cristià. Ací rau justament la 'conversió dels infidels', que havia d'arribar per una presentació dels darrers elements bàsics de tota la realitat o fins i tot de qualsevol explicació racional de l'ésser suprem i de la seva creació.